

Eğitim Ekonomisi

Gökhan TUZCU

Dr. Gökhan TUZCU

EĞİTİM EKONOMİSİ

ISBN 978-625-7676-71-7

DOI 10.14527/9786257676717

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye’de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000’in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Mayıs 2021, Ankara

Yayın-Proje: Halenur Apaydın
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Ltd. Şti.
Çetin Emek Bulvarı 1314. Cadde No: 37A-B Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 46661

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Sevgili Anam Akile'ye

Denebilir ki, hiçbir Őeye muhtaç değiliz, yalnız bir tek Őeye ihtiyacımız var:

ÇalıŐkan olmak!

*Servet ve onun doğal sonucu olan rahat yaŐamak ve mutluluk,
yalnız ve ancak çalışanların hakkıdır.*

YaŐamak demek, çalıŐmak demektir.

Türk, Öğün, ÇalıŐ, Güven.....

H. Atatürk

Dr. Gökhan TUZCU

Denizli’de 1972 yılında dünyaya geldi. İlkokul, ortaokul, lise ve üniversiteyi Denizli’de tamamladı.

Ardından Ankara Üniversitesinde “eğitim ekonomisi ve planlaması” anabilim dalında, yüksek lisans ve doktora yaptı. Danışmanları, Prof. Dr. Mahmut Âdem ve Prof. Dr. Kasım Karakütük’tür.

Yüksek lisans eğitimini 1998 yılında tamamladı. Tezin konusu, İlk ve Ortaöğretime Dal Öğretmeni Yetiştirmenin Planlanması. Doktora eğitimini 2004 yılında tamamladı. Tezin konusu, Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye’de Eğitimin Planlanması.

Yüksek lisans ve doktora döneminde (1994 - 2004) Milli Eğitim Bakanlığı - Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu’nda “planlama uzmanı” olarak görev yaptı. Böylece, Ankara Üniversitesindeki teori ile Milli Eğitim Bakanlığındaki uygulamayı sentezleme-bütünleştirme olanağına kavuştu.

Milli Eğitim Bakanlığında çalıştığı 10 yıl boyunca görev aldığı projelerden birkaçı: Milli Eğitimi Geliştirme Projesi - Eğitim Ana Planı, Temel Eğitim Projesi - Sekiz Yıllık Kesintisiz İlköğretime Geçişin Planlanması, Ortaöğretim Projesi, Norm Kadro ve Eğitim Bölgeleri. Bu projeler dışında çalışma yaptığı alanlar şunlardır: Sayısal veriler (örgün ve yaygın eğitim), eğitimin finansmanı, eğitim harcamaları, kaynak/yatırım dengesi, bütçe hazırlama ve uygulama süreci, il eğitim planları, proje yönetimi - izleme - değerlendirme.

Ardından Pamukkale Üniversitesine “öğretim üyesi” olarak geçti. Lisans düzeyinde şu dersleri verdi: Eğitime Giriş, Türk Eğitim Sistemi, Öğretimi Planlama ve Değerlendirme, Ölçme ve Değerlendirme, Ekonomi. Lisansüstü düzeyde şu dersleri verdi: Eğitim Planlaması, Eğitim Ekonomisi.

Ulusal ve uluslararası; birçok kongre ve sempozyuma katıldı, birçok dergide makaleleri yayınlandı ve birçok kitapta bölüm yazdı. “Avrupa Birliği’ne Giriş Süreci ve Eğitimde Vizyon 2023” isimli kitabı, 18 yıllık perspektif bir eğitim planıdır (2005 yılından 2023 yılına).

Şu anda Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümünde öğretim üyesi. Eğitim ekonomisi, eğitim planlaması, sürdürülebilir kalkınma ve eğitim dersleri vermekte ve bu alanlarda lisansüstü tezler yönetmekte.

Gerek Milli Eğitim Bakanlığında, gerek Pamukkale Üniversitesinde idari görev almadı.

ORCID No: 0000-0002-0498-1534

ÖN SÖZ

Bilindiği gibi bir ülkenin sahip olduğu en değerli kaynak insangücüdür. Bu gücün, ulusun ekonomik, siyasal ve toplumsal hedeflerine uygun yetiştirilmesi, geçmişe oranla günümüzde daha çok önem taşımakta ve gelecekte daha da önem taşınması beklenmektedir. Bilimsel ve teknolojik yenilikler yaratacak ve bu yenilikleri yaşam kalitesinin yükseltilmesinde kullanacak olan insangücü, ancak nitelikli bir eğitim süreciyle yetiştirilebilmektedir.

Ulusların tarihlerine bakıldığında, ekonomi ile eğitimdeki gelişmelerin paralel ilerlediği ve karşılıklı olarak birbirini desteklediği görülmektedir. Eğitim, insangücüne nitelik kazandırmakta, insangücü de kalkınmayı sağlayacak teknolojiyi üretmekte ve kullanmaktadır. Kalkınma sonucunda da eğitime daha çok kaynak ayrılmaktadır.

Türkiye’de “eğitim ekonomisi” alanında az sayıda araştırma yapılmakta, yapılanlar da çoğunlukla öğretmenlerin ve ailelerin görüşlerine dayanmaktadır. Bazıları da eğitimin önemine, milli eğitim şûralarında alınan kararlara ve kalkınma planlarındaki hedeflere, bazı yıllarda eğitim için yapılan harcamalara odaklanmaktadır. Bazıları ise yabancı dilden yapılan çeviriler şeklindedir ve Türkiye gerçeklerini yansıtmamaktadır. Diğer bir deyişle eğitim ekonomisi alanına bütünsel bakabilen araştırmalara rastlamak neredeyse olanaksızdır.

Kuşkusuz varolan çalışmaların bilgilendirici özellikleri gözardı edilemez. Ancak, eğitim ekonomisi alanına bütüncül bakmamaları, sahada yaşananlara yeterince yer vermemeleri, çoğunlukla yabancı dilden çevirilmiş paragraflardan oluşmaları, birer sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Çoğu zaman, eleştirel bakış açısıyla yazılan kimi makaleler içinde bazı değerlendirmelere yer verilmektedir.

Türkiye’de eğitimin tarihine, felsefesine, sosyolojisine, psikolojisine, yönetimine, programlarına, ölçme ve değerlendirmesine, ilişkin çok sayıda kitap olmasına karşın eğitim ekonomisine ilişkin kitap yok denecek kadar azdır. Bu durum, eğitim sisteminin ekonomik boyutlarıyla gerçekçi biçimde değerlendirilememesine ve gerçekçi politikaların üretilmemesine neden olmaktadır. Oysa eğitimin ekonomik boyutlarıyla değerlendirilmesine yönelik araştırmalara her zamankinden daha çok gereksinim duyulmaktadır.

Bu kitabın, içerdiği verilerle; daha gerçekçi eğitim politikalarının oluşturulması, eğitim sisteminde verimliliğin ve etkililiğin artırılması, savurganlıkların azaltılması, eğitim bütçesinin daha etkili yapılması ve kullanılması, eğitim planlarının sahaya uygun yapılması vb süreçlere katkı sağlaması beklenmektedir. Çünkü

ekonomi, bir bakıma “planlama” bilimidir. Hiçbir ülkenin ekonomik kaynakları sınırsız olmadığından bunların planlı kullanımı zorunludur.

Kuraldır; bugünü doğru anlamak ve buradan geleceğe sağlıklı uzanmak için geçmişin doğru bilinmesi gerekir. Bu amaçla bu kitapta yapılan çözümler 1 yıllık değildir, 10 ve hatta 20 yılda yaşananlar, değişim ve dönüşümler, bütüncül bir yaklaşımla, belgeleriyle, nesnel olarak ve neden-sonuç ilişkileri içinde incelenmektedir.

Yaşam kalitesini yükseltmek isteyen her toplumun temel hedefi, varolan kaynaklarını önceliklere uygun alanlarda, en etkili ve verimli biçimde kullanarak üretim düzeyini en yükseğe çıkarmaktır. Hedeflenen verimlilik düzeyine ulaşabilmek için, eğitimin ekonomik etkileri ortaya konulmalı ve eğitim ekonomik perspektiften değerlendirilmelidir. Bu bağlamda Türk eğitimi, Endüstri 4.0 çağının gerektirdiği değişimleri temel alan bir süreç girmelidir.

Bu kitap “eğitim ekonomisi” alanına kaynak olması için yazılmıştır. Aynı zamanda “kalkınma ekonomisi, çalışma ekonomisi, sürdürülebilir kalkınma, insan kaynakları yönetimi” vb alanlarda kullanılması umulmaktadır. Bu alanlardaki bilgi eksikliğini gidermeyi ve bu alanlarda araştırma yapanlara esin kaynağı olmayı ve katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Elbette kitabın eksikleri ya da sınırlılıkları olabilir. Akademik çalışmaların doğası gereği meslektaşlarımdan ve öğrencilerimden gelecek bildirimlerin, içeriğin geliştirilmesine katkıda bulunacağıma inanıyorum.

Bu kitabın oluşmasında ve bugüne gelmesinde çok kişinin emeği var. Bunların başında, isimlerini tek tek saymadığım lisansüstü öğrencilerim gelir. Derslerde sordukları sorular ve yaptıkları yorumlar, kitabın tasarımına büyük katkı sağlamıştır. Milli Eğitim Vakfı Başkanı A. Remzi Sezgin, kitabın ilk taslağını okumuş ve önerilerde bulunmuştur. DPT müşaviri Doç. Dr. İlhan Dülger, kitabın içeriğine ilişkin görüşler sunmuş ve güncel konularda ufuk açıcı yorumlarda bulunmuştur. Prof. Dr. Hasan Hüseyin Aksoy, Prof. Dr. Kasım Karakütük ve Prof. Dr. Ali Balcı, akademik yaşama ilişkin görüşleriyle her zaman aydınlatıcı olmuşlardır. Hepsine ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

“Eğitim Ekonomisi” bilim dalını Türkiye’ye kazandıran bilim insanı, hocam-danışmanım, Ankara Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Mahmut Âdem’e saygıyla

Dr. Gökhan TUZCU

Denizli - Mayıs 2021

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	vii
-------------	-----

1. BÖLÜM EKONOMİYE GİRİŞ

Ekonomi Nedir?.....	1
Ekonominin Özellikleri	5
Ekonominin Bölümleri.....	6
Ekonominin Temel Kavramları.....	9
Ekonomik Sektörler	14
GSMH - GSYİH.....	16
Kişi Başına GSMH.....	19
Öğrendim mi Acaba ????	21
Ekonomi Tarihinden Bir Sayfa	24

2. BÖLÜM EKONOMİK GÖSTERGELER

Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısı.....	27
Yaş - Gelir Eğrileri (Yaş - Kazanç Profilleri)	32
İnsani Gelişim İndeksi (İGE).....	37
Satın Alma Gücü Paritesi (SGP).....	40
Öğrendim mi Acaba ????	45

3. BÖLÜM EĞİTİM EKONOMİSİ

Eğitim Ekonomisinin Tarihçesi (Dünyada).....	51
Eğitim Ekonomisinin Tarihçesi (Türkiye’de)	54
Eğitim Ekonomisi ve Ekonomik Büyüme	55
Eğitim Ekonomisi ve Kalkınma	57
Eğitim Ekonomisi ve Planlama	59
Eğitim Ekonomisi ve Katma Değer	63
Öğrendim mi Acaba ????	64
Ekonomi Tarihinden Bir Sayfa	67

4. BÖLÜM

EĞİTİM SUNUMU VE İSTEMİ (ARZI VE TALEBİ)

İstem (Talep)	71
Eğitim İstemi.....	73
Eğitim İstemini Etkileyenler	75
Sunum (Arz)	83
Eğitim Sunumu	86
Yatırım	91
Öğrendim mi Acaba ????	100
Ekonomi Tarihinden Bir Sayfa	103

5. BÖLÜM

EĞİTİMİN MALİYETİ

Maliyet ve Türleri	105
Vazgeçme Maliyeti	105
Marjinal Maliyet	107
Toplumsal (Sosyal) Maliyet.....	108
Üretimin Maliyeti.....	110
Ölçek Ekonomisi	112
Eğitimin Maliyeti.....	114
Taşımali İlköğretimin Maliyeti	114
Özel Eğitimde Maliyet	116
Yükseköğretimin Maliyeti ve Getirileri	118
Eğitimde Maliyet Çözümlemesi	122
Eğitimde Maliyet Türleri ve Birim Maliyet	127
Öğretmen Maliyetleri	129
Eğitim Türlerinin Maliyetleri	129
Öğrendim mi Acaba ????	134

6. BÖLÜM

EĞİTİMİN GELİR KAYNAKLARI (EĞİTİMİN FİNANSMANI)

Eğitimin Finansmanı	137
Eğitimin Finansmanını Neler Etkiler?.....	140
Eğitimi Finanse Etme Yöntemleri	151
Tamamıyla Kamu Kaynaklarından Finanse Etme	152

Eğitim Kuponu	152
Öğrenci Kredileri	155
Hibeler (Burslar)	157
Bazı Ülkelerde Eğitimin Finansmanı	159
Türkiye'de Eğitimin Finansmanı.....	165
Yasalarla Sağlanan Gelirler	166
Eğitim Ücretleri ve Harçlar	171
Döner Sermaye Gelirleri	175
Zorunlu Gereksinimler İçin Ailelerden Toplanan Paralar	176
Kira ve İşletme Gelirleri	176
Gönüllü Bağışlar	177
İl Özel Yönetimi (İdaresi) Katkıları	179
Faizler / Nemalar	179
Cezalar	180
Sosyal Etkinlik Gelirleri	180
Okul Kooperatifi Gelirleri	180
Eski Malzeme Satışından Elde Edilen Gelirler	180
Yabancı Ülkeler ve Örgütlerden Alınan Krediler	181
Eğitimde Özelleştirme	183
Öğrendim mi Acaba ????	187

7. BÖLÜM

EĞİTİM HARCAMALARI

Eğitim Harcamalarını Etkileyenler	197
Eğitim Harcamalarının GSYİH ve Kamu Harcamaları İçindeki Oranı	205
Kamu Eğitim Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçindeki Oranı.....	208
Okulların Harcama Alanları	210
Öğrenci Başına Harcamalar	211
Okulöncesi Eğitimde Öğrenci Başına Harcama.....	213
İlköğretimde Öğrenci Başına Harcama.....	214
Ortaöğretimde Öğrenci Başına Harcama	215
Yükseköğretimde Öğrenci Başına Harcama	216
MEB Harcamaları.....	218
Eğitim Harcamaları, Tüketim Midir? Yatırım Mıdır?	219
Yatırım Malı Olarak Eğitim	222
Tüketim Malı Olarak Eğitim.....	224
Öğrendim mi Acaba ????	226

8. BÖLÜM EĞİTİM BÜTÇESİ

Bütçe.....	229
Bütçe Türleri.....	232
Eğitim Bütçesi	233
Eğitim ve Okul Bütçelerinin Hazırlanmasında Kullanılan Göstergeler	235
Eğitim Bütçesi Hazırlanırken Karşılaşılan Güçlükler	237
Harcamalar	239
Öğrenci Başına Harcama Nasıl Hesaplanır?	249
Öğrendim mi Acaba ????	254

9. BÖLÜM MALİYET - YARAR ÇÖZÜMLEMESİ VE MALİYET - ETKİLİLİK ÇÖZÜMLEMESİ

Maliyet - Yarar Çözümlemesi (Maliyet - Fayda Analizi)	259
Eğitim Sektöründe MYÇ	261
Eğitimde Maliyet Çözümlemesinin Kullanımı	263
Yararların ve Maliyetlerin Ölçülmesi.....	265
Eğitimin Getirileri Üzerine Yapılan Çalışmalar	272
Yükseköğretimin Yararları ve Maliyeti	276
Maliyet – Etkililik Çözümlemesi (MEÇ).....	278
Eğitimde Maliyet - Etkililik Çözümlemesi.....	279
Maliyet-Yarar ve Maliyet-Etkililik Çözümlemesi Örnekleri.....	280
Örnek 1: Okulöncesi Eğitiminin Maliyet-Yarar Çözümlemesi.....	280
Örnek 2: METEM’lerde Maliyet-Yarar Çözümlemesi	286
Örnek 3: Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranına İlişkin Maliyet-Yarar Çözümlemesi	290
Öğrendim mi Acaba ????	293

10. BÖLÜM

İŞGÜCÜ PİYASASI YAKLAŞIMLARI (EĞİTİM EKONOMİSİ KURAMLARI)

İnsan Sermayesi Yaklaşımı	299
Eleme Yaklaşımı.....	305
Kuyruk Yaklaşımı	308
İkili İşgücü Piyasası Yaklaşımı.....	310
Radikal Yaklaşım	313
Öğrendim mi Acaba ????	316

11. BÖLÜM

EĞİTİM – GELİR – İŞSİZLİK İLİŞKİSİ

Eğitim – Gelir İlişkisi	320
Kadınlar ve Erkekler Arasındaki Gelir Farkı.....	322
Eğitim – İşsizlik İlişkisi.....	325
Eğitim – Yoksulluk İlişkisi.....	332
Öğrendim mi Acaba ????	338

12. BÖLÜM

EĞİTİM – ULUSLARARASI REKABET İLİŞKİSİ

Rekabet ve Uluslararası Rekabet Gücü.....	342
Eğitim – Rekabet İlişkisi.....	343
Uluslararası Rekabetçilik Endeksi.....	344
İlköğretim ve Uluslararası Rekabet.....	351
Yükseköğretim ve Uluslararası Rekabet	353
Öğrendim mi Acaba ????	358

Kaynakça	361
Mini Sözlük	373

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1. Dünyanın En Büyük Ekonomileri ve Türkiye (2019 Yılı)	17
Çizelge 2. Dünya GSYİH'sı İçinde En Yüksek 10 Ülkenin Payı (%)	18
Çizelge 3. Türkiye'de Kişi Başına GSMH (ABD \$)	20
Çizelge 4. Kişi Başına GSMH ya da GSYİH En Yüksek 10 Ülke	21
Çizelge 5. Gini Katsayısı	29
Çizelge 6. Türkiye'nin Gini Katsayısı ve En Zengin İle En Yoksul Arasındaki Fark	31
Çizelge 7. Kanada'da Kişilerin Yıllık Ortalama Geliri (Kanada Doları)	34
Çizelge 8. İnsani Gelişim Endeksi (İGE)	40
Çizelge 9. Satılma Gücü Paritesi	44
Çizelge 10. Meslek Yüksek Okullarına Sınavsız Yerleşenlerin Sayısı.....	74
Çizelge 11. Üniversitelerdeki Öğrenci Sayısı (2018-2019 Öğretim Yılı)	75
Çizelge 12. Türkiye'de Açıköğretim Öğrenci Sayısı.....	77
Çizelge 13. Türkiye'de Özel Sektöre Ait Üniversitelerde Örgün Lisans Programlarının Kontenjanları ve Yerleşen Öğrenci Sayısı	79
Çizelge 14. Türkiye'de Ortaöğretim Öğrenci Sayısı (Açıköğretim Hariç).....	81
Çizelge 15. Türkiye'de Okulöncesi Eğitim Öğrenci Sayısı (Kamu+Özel).....	83
Çizelge 16. FATİH Projesi Kapsamında Okullara Sağlanan Teknolojik Kaynaklar	87
Çizelge 17. Türkiye'de Örgün Yükseköğretim Programlarının Kontenjanları ve Yerleşen Sayıları (2018 ÖSYS / YKS – Önlisans+Lisans).....	88
Çizelge 18. Türkiye'de Özel (Vakıf) Üniversiteler ve Özel Üniversitelerdeki Öğrenci Sayısı	89
Çizelge 19. Türkiye'de Sabit Sermaye Yatırımlarının Dağılımı (Kamu Sektörü, %)	92
Çizelge 20. Türkiye'de Sabit Sermaye Yatırımlarının Dağılımı (Özel Sektör, %)	93
Çizelge 21. MEB Bütçesi ve Yapılan Yeni Derslik Sayısı.....	94
Çizelge 22. Türkiye'de Okul Sayısı (2017-2018 Öğretim Yılı).....	95
Çizelge 23. MEB Pansiyon Kapasitesi ve Pansiyonlarda Barınan Öğrenci Sayısı (2010-2011 Öğretim Yılı)	96
Çizelge 24. MEB Pansiyon Kapasitesi ve Pansiyonlarda Barınan Öğrenci Sayısı (2018-2019 Öğretim Yılı)	96
Çizelge 25. Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının Öğrenci Kapasitesi ve Barınan Öğrenci Sayısı	97
Çizelge 26. Yükseköğretim Kurumlarına Başvuran - Yerleşen Öğrenci Sayısı (2008 ÖSYS – Açıköğretim ve Sınavsız Geçiş Dahil)	98
Çizelge 27. Yükseköğretim Kurumlarına Başvuran - Yerleşen Öğrenci Sayısı (2018 ÖSYS / YKS – Açıköğretim ve Sınavsız Geçiş Dahil)	98
Çizelge 28. ÖSYS'ye Başvurma Oranı (%) (Açıköğretim ve Sınavsız Geçiş Dahil)	99

Çizelge 29. ÖSYS'ye Yerleşme Oranı (%) (Açıköğretim ve Sınavsız Geçiş Dahil)	100
Çizelge 30. ABD ve Çin'in Askeri Harcamaları (Milyar \$)	103
Çizelge 31. Dünya Genelinde Askeri Harcamaların Dağılımı (% , 2011 Yılı)	103
Çizelge 32. Askeri Harcamaların GSYİH İçindeki Oranı (%)	104
Çizelge 33. Toplam Ürün ve İşgücü Verimliliği.....	111
Çizelge 34. Toplam Ürün ve Marjinal Ürün	112
Çizelge 35. Taşınabilir İlköğretimde Öğrenci Başına Maliyet (TL)	114
Çizelge 36. Türkiye'de Öğrenci Sayılarındaki Gelişim (1990-2000)	117
Çizelge 37. Üniversite Eğitiminin Kişisel Maliyeti ve Getirisi (2013, ABD \$)	118
Çizelge 38. Üniversite Eğitiminin Doğrudan Kişisel Maliyeti ve Getirisi (ABD \$, Satınalma Gücü Paritesine Göre).....	119
Çizelge 39. Üniversite Eğitiminin Kamusal Maliyeti ve Getirisi (ABD \$, Satınalma Gücü Paritesine Göre).....	120
Çizelge 40. Öğrenci Akış Çizelgesi.....	126
Çizelge 41. Türkiye'de Bir Kadrolu Öğretmenin Bir Aylık Maliyeti (TL).....	129
Çizelge 42. Türkiye'de Ortaöğretim Öğrencilerinin Dağılımı (%).....	130
Çizelge 43. Türkiye'de Okuma-Yazma Bilen Nüfus (6+ Yaş)	141
Çizelge 44. Türkiye'de Öğrenci Sayısı (Toplam = Kamu + Özel)	141
Çizelge 45. Türkiye'de 20 Gün ve Üzerinde Devamsızlık Yapan Öğrencilerin Oranı (2018)	143
Çizelge 46. Türkiye'de Ortaöğretim 9. Sınıfı Tekrar Eden (Sınıfta Kalan) Öğrencilerin Oranı.....	143
Çizelge 47. Türkiye'de Kamu Üniversitelerinin Gelir Kaynakları (%)	148
Çizelge 48. Türkiye'de Öğrenim Kredisi (TL)	149
Çizelge 49. Türkiye'de Merkezi Yönetim Bütçesinden Eğitime Ayrılan Para (Milyon TL).....	152
Çizelge 50. Türkiye'de Öğrenim Kredisi Alan Öğrenci Sayısı	157
Çizelge 51. MEB Tarafından Burs Verilen Öğrenci Sayısı	157
Çizelge 52. AB Ülkeleri ve Türkiye'de Eğitimin Finansmanı	159
Çizelge 53. Kamu Eğitimi Finansman Kaynaklarının Dağılımı (% , 2016)	160
Çizelge 54. 3418 Sayılı Yasa İle Sağlanan Gelirler (TL)	168
Çizelge 55. Eğitime Katkı Payı Gelirleri (4306 Sayılı Yasa Gereğince).....	169
Çizelge 56. Çıraklık ve Mesleki-Teknik Eğitimi Geliştirme ve Yaygınlaştırma Fonu (TL)	170
Çizelge 57. Kamu Üniversitelerinin Gelirlerinin, Kaynaklarına Göre Dağılımı (%)	172
Çizelge 58. Devlet Tarafından Örgün Yükseköğretim Öğrencileri İçin Yapılan Harcama ve Öğrencilerin Katkısı (2004 Yılı, Bin TL)	173
Çizelge 59. Vakıf Üniversitelerinin Gelirleri İçinde Öğrenci Harçları (%)	174

Çizelge 60. MEB Kurumlarına Yapılan Bağışlar (TL).....	178
Çizelge 61. MEB Kurumlarına İl Özel Yönetimlerinin Katkısı	179
Çizelge 62. Özel Sektöre Ait Okul Sayısı	183
Çizelge 63. Özel Sektöre Ait Üniversitelerdeki Öğrencilerin, Tüm Üniversite Öğrencileri İçindeki Oranı (2015-2016 Öğretim Yılı)	186
Çizelge 64. Hanehalklarının Yaptığı Tüketim Harcamaları (%)	192
Çizelge 65. Hanehalkları Tarafından Yapılan Harcamalardan Bazıları (2012 Yılı, Türkiye, %)	194
Çizelge 66. Hanehalkları Tarafından Yapılan Harcamalardan Bazıları (2012 Yılı, Kent, %)	195
Çizelge 67. Hanehalkları Tarafından Yapılan Harcamalardan Bazıları (2012 Yılı, Köy, %)	196
Çizelge 68. MEB Bütçesinin GSYİH ve MYB İçindeki Oranı (%)	198
Çizelge 69. Kişi Başına Ulusal Gelirin Artış Oranı ve Öğrenci Başına Harcamanın Artış Oranı (2006-2016)	199
Çizelge 70. Bazı Avrupa Ülkelerinin Nüfusu ve Türkiye'nin Öğrenci Sayısına Oranı (2013)	202
Çizelge 71. Türkiye'nin Toplam Nüfusu ve Eğitim Çağı Nüfusu.....	203
Çizelge 72. Kamu ve Özel Sektör Üniversitelerindeki Bölüm Sayısı (2012)	205
Çizelge 73. Kamu Eğitim Harcamalarının GSYİH İçindeki Oranı (%).....	206
Çizelge 74. Eğitim Harcamalarının GSYİH İçindeki Oranı (%).....	207
Çizelge 75. Toplam Kamu Harcamaları İçinde Kamu Eğitim Harcamalarının Oranı (%).....	209
Çizelge 76. Öğrenci Başına Harcama (ABD \$) (Eğitimin Tüm Tür ve Düzeyleri Toplamı)	211
Çizelge 77. Kişi Başına Ulusal Gelir (GSYİH) (ABD \$).....	212
Çizelge 78. Okulöncesi Eğitimde Öğrenci Başına Harcama (ABD \$).....	213
Çizelge 79. İlköğretimde Öğrenci Başına Harcama (ABD \$).....	214
Çizelge 80. Ortaöğretimde Öğrenci Başına Harcama (ABD \$)	215
Çizelge 81. Yükseköğretimde Öğrenci Başına Harcama (ABD \$).....	217
Çizelge 82. MEB Bazı Birimlerinin (Okulların) Harcamaları (TL).....	218
Çizelge 83. MEB Bazı Birimlerinin (Okulların) Harcamaları (ABD \$)	218
Çizelge 84. Milli Eğitim Bakanlığı 2003 Mali Yılı Kesin Hesabı	242
Çizelge 85. Türkiye'de Öğrenci Sayısı (2002-2003 Öğr. Yılı)	248
Çizelge 86. MEB Bütçesi	250
Çizelge 87. Türkiye'de Merkezi Yönetim Bütçesinden Eğitime Ayrılan Paranın, Kurumlara Göre Dağılımı (%)	251
Çizelge 88. Türkiye'de Kamu Eğitim Bütçesinin GSMH (GSYİH) İçindeki Oranı	252
Çizelge 89. Türkiye'de Kamu Eğitim Bütçesinin, Merkezi Yönetim Bütçesi İçindeki Oranı (%)	252

Çizelge 90. MEB Bütçesinin, Merkezi Yönetim Bütçesi ve GSYİH İçindeki Oranı (%)	253
Çizelge 91. Eğitime Yatırım ve Eğitimin Getiri Oranı	273
Çizelge 92. Yükseköğretimin İçsel Getiri oranı (2016, %)	273
Çizelge 93. Türkiye’de Eğitimin İçsel Getiri Oranı (%)	274
Çizelge 94. Gelir Fonksiyonu Esasına Göre Türkiye’de Eğitimin Ortalama Getiri Oranı (%)	274
Çizelge 95. Eğitim Yatırımlarının Getiri Oranı (%).....	275
Çizelge 96. Türkiye’de Eğitime Yapılan Yatırımların Getiri Oranı (2004).....	276
Çizelge 97. Yükseköğretimin Kişisel ve Toplumsal Maliyeti ve Yararları	277
Çizelge 98. Maliyet - Etkililik Göstergelerinden Bazıları	279
Çizelge 99. Okulöncesi Eğitimin Olası Yararları ve Maliyeti.....	281
Çizelge 100. Öğrenci Başına Harcama (Kamu, İskonto Oranı % 6, 2002 Fiyatları) x 1.000 TL	283
Çizelge 101. EÇE Programına Katılan / Katılmayan Annelerin Çocuklarının Ortalama Eğitim Süresi (Eğitim Sisteminde Kalma Süresi)	284
Çizelge 102. Bazı Projelerin Maliyet-Yarar Oranları	285
Çizelge 103. METEM Eğitiminin Kişisel ve Toplumsal Maliyeti (2004, TL)	287
Çizelge 104. METEM Eğitiminin Kişisel ve Toplumsal Kazanç ve Maliyetleri (2004, TL)	287
Çizelge 105. Türkiye’de Eğitime Yapılan Yatırımların Geri Dönüş Oranı (Getiri Oranı).....	290
Çizelge 106. Türkiye’de Eğitim Düzeylerine Göre Harcamalar (2002).....	292
Çizelge 107. Türkiye’de Eğitim Harcamalarının Finansman Kaynaklarına Göre Dağılımı (2002).....	292
Çizelge 108. Türkiye’de Kişilerin Eğitim Durumuna Göre Yıllık Kazancı (TL)	303
Çizelge 109. Çalışanların Eğitim Düzeyi ve Sektörlere Göre Aylık Ücretleri	304
Çizelge 110. Kanada’da Kişilerin Yıllık Ortalama Geliri (Kanada Doları)	321
Çizelge 111. Kadın ve Erkek Çalışanlar Arasındaki Gelir Farkı (Eğitim Düzeyine Göre, 2016).....	322
Çizelge 112. Türkiye’de Eğitim Düzeyine Göre Gelir Durumu (2014)	324
Çizelge 113. Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre İşsizler (Bin Kişi, 15+ yaş).....	327
Çizelge 114. Eğitim Durumuna Göre İşgücü (15 + Yaş, 2014 Yılı)	327
Çizelge 115. Eğitim Durumuna Göre İşgücü (15 + Yaş, 2014 Yılı)	329
Çizelge 116. Türkiye’de Yükseköğretim Mezunu Nüfus ve İş Durumu (15 + Yaş, Bin Kişi).....	331
Çizelge 117. Hanehalkı Fertlerinin Eğitim ve Cinsiyete Göre Yoksulluk Oranı (% , Türkiye, 2009)	334
Çizelge 118. Hanehalkı Fertlerinin Eğitim ve Cinsiyete Göre Yoksulluk Oranı (%)	334
Çizelge 119. Eğitim Durumuna Göre Nüfusun Yoksulluk Oranı (%)	336

Çizelge 120. Küresel Rekabet Endeksinin Bileşenleri.....	346
Çizelge 121. Küresel Rekabetgücüne Göre Ülkelerin Sıralanışı (2018)	347
Çizelge 122. “Sağlık ve İlköğretim” ile “Yükseköğretim ve İşbaşında Eğitimde” İlk 10 Ülke ve Türkiye	348
Çizelge 123. KRE Bileşenlerinden Eğitimle İlgili Olanlar.....	349
Çizelge 124. KRE Bileşenlerinden Bazılarında Almanya ve Türkiye'nin Puanları.....	350
Çizelge 125. TIMMS 2015 Sınavı Sonuçlarına Göre İlk 20 Ülke ve Türkiye	352
Çizelge 126. PISA 2018 Sonuçlarına Göre İlk 20 Ülke ve Türkiye	353
Çizelge 127. Yayın Sayılarına Göre Ülkelerin ve Grupların Sırası (1981-2007).....	355
Çizelge 128. Yayın Sayılarına Göre İlk 10 Ülke ve Türkiye (2010-2015).....	356
Çizelge 129. Dünyada İlk 21'deki Üniversiteler	357

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Lorenz Eğrisi.....	28
Şekil 2. İngiltere'de Gini Katsayısı.....	30
Şekil 3. Kanada'nın Yaş-Gelir Eğrisi	33
Şekil 4. Yaş-Gelir Eğrisi	35
Şekil 5. Eğitimde Yaş-Gelir Eğrileri.....	36
Şekil 6. Öğrenci Başına Yapılan Harcama ile PISA 2015 Okuma Puanları Arasındaki İlişki.....	123
Şekil 7. Eğitim Bölgeleri (örnek)	146
Şekil 8. Eğitimin Getirisi	283
Şekil 9. Yaş-Kazanç Profili (ham veri)	284
Şekil 10. Yaş-Kazanç Profili (düzleştirilmiş).....	285

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABKF	: Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
AEA	: Avrupa Ekonomik Alanı
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKTS	: Avrupa Kredi Transfer Sistemi
AKF	: Avrupa Kalkınma Fonu
akt	: Aktaran
ar-ge	: Araştırma-Geliştirme
ASF	: Avrupa Sosyal Fonu
ASTA	: Avrupa Serbest Ticaret Alanı / Avrupa Serbest Değişim Bölgesi
AYB	: Avrupa Yatırım Bankası
AYF	: Avrupa Yatırım Fonu
bkz	: bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler Örgütü
CEDEFOP	: Avrupa Meslekî-Teknik Eğitimi Geliştirme Merkezi
CERI	: OECD Eğitimde Araştırma ve Yenilik Merkezi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
EUROSTAT	: Avrupa İstatistik Bürosu
EURYDICE	: Avrupa Eğitim Bilgi Ağı
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması
GSMH	: Gayri Safi Millî Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İKV	: İktisadi Kalkınma Vakfı
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
KP-8	: 8. Kalkınma Planı
KP-9	: 9. Kalkınma Planı

KP-10	: 10. Kalkınma Planı
KRE	: Küresel Rekabetçilik Endeksi
LGS	: Liseye Geçiş Sınavı
LYS	: Lisans Yerleştirme Sınavı
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MEÇ	: Maliyet-Etkilik Çözümlemesi (Analizi)
MYB	: Merkezi Yönetim Bütçesi
MYÇ	: Maliyet-Yarar Çözümlemesi (Analizi)
NAFTA	: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması
NATO	: Kuzey Atlantik Paktı Örgütü
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ÖSYM	: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
PISA	: OECD Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
SY	: Sayılı Yasa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
TÜSSİDE	: Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü
UNICE	: Avrupa Sanayi ve İşverenler Konfederasyonları Birliği
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
vb	: ve benzeri
vd	: ve diğerleri
WB	: Dünya Bankası
YKS	: Yükseköğretim Kurumları Sınavı
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
YURTKUR	: Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu

1. BÖLÜM

EKONOMİYE GİRİŞ

EKONOMİ NEDİR?

İçtiğimiz çaya, oturduğumuz sandalyeye, işe giderken kullandığımız otomobile kadar her şey, farkında olmasak da bir gereksinimi karşılamaktadır. İnsanın gereksinimleri sınırsız, bunları karşılayacak kaynakları ise sınırlıdır. Bu nedenle insan sınırlı (kıt) kaynakları akılcı (rasyonel) bir biçimde kullanmak ve böylelikle gereksinimlerini en yüksek düzeyde karşılamak zorundadır. Ekonomi, bu nedenle doğmuş ve gelişmiştir.

Ekonomi, birçok kişi için, çocuklarının eğitim giderlerini karşılama ve işini kaybetme korkusundan ileriye gitmemektedir. Diğer yandan ekonomik olayların dünyada ulaştığı boyut ve karmaşıklık, ekonominin anlaşılmasını güçleştirmektedir. Çoğu insanın 1.000 \$'ı bir arada göremediği bir dünyada, ulusal gelirler milyar ya da trilyon \$'larla ölçülmektedir. Ev kirasını ödeyebilmenin yollarını arayan bir insandan, ulusal gelirden meydana gelen 30 milyar \$'lık değişimi anlaması beklemez.

Ekonomi bilimi, toplumun çoğunluğu için soyut gibi görünse de, günlük yaşamın bir parçasıdır. Yaşamın büyük bölümü, farklı işyerlerinde mal ya da hizmet üretmek, bir bölümü mal ve hizmetleri tüketmek ve kalan bölümü de ne üretilip – ne tüketileceğine karar vermekle geçer. Okula gitmenin, sınavlara girmenin, otobüs durağında beklemenin hatta yatağa uzanıp dinlenmenin bile ekonomik bir yönü vardır (Özer, 2006, 2).

İnsanları etkileyen çeşitli olaylar, ekonomi öğrenmeye olan ilgiyi artırmaktadır. Örneğin:

- bir kişinin işini kaybetmesi, işsizliğin nedenlerini
- otobüs ve elektrik paralarının artması, enflasyonun nedenlerini
- yüksek ev kiralari, konut istemi ve sunumunu

düşünmeye neden olur. Bu tür konular, ekonomi biliminin ilgi alanına girer. Ekonomiyi öğrenmek, günlük olayları ve bunların birbiriyle ilişkisinin anlaşılmasını

sağlar. İnsanlar, yaptıkları alış-verişlerin, işsizlik, fiyatlar ve enflasyon gibi olgularla ilişkili olduğunu, her geçen gün daha çok fark etmektedir.

Bilim Olarak Ekonomi

Eski Yunan'da "ev yönetimi (bir evin mal varlığını yönetme sanatı)" anlamına gelen -ilgi ya da etki alanı bir evden ibaret olan- ekonomi, bugün tüm dünyayı ilgilendirmekte ve etkilemektedir. Diğer bir deyişle "ekonomi" sözcüğünün Eski Yunan uygarlığındaki anlamı ile günümüzdeki anlamı arasında çok fark vardır.

Tarih boyunca ekonomi, farklı şekillerde tanımlanmıştır. Günümüzde ise "sınırlı kaynakların nasıl kullanılacağını inceleyen sosyal bilim dalı" şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanım da zaman içinde anlamını ve önemini kaybedecektir. Bunun nedeni, insanlığın gereksinimlerinin, üretim biçimlerinin ve ürettiklerinin, dolayısıyla yaşam biçimlerinin değişmesidir.

Tarihsel dönemlere bakıldığında, çeşitli ekonomik düzenler görülmektedir. Bu düzenlerin, üretim kaynağı, miktarı, yöntemi vb birbirinden çok farklıdır. Tarihte ekonomik düzenlerde üretim kaynakları şunlar olmuştur: toprak, emek, sermaye, bilgi. Toprağın, temel üretim aracı olduğu Sanayi Devrimi öncesinde, insanlar toprağı işleyerek yaşamış ve tarımsal ürünler üretmişlerdir. Bu nedenle toprak kutsal sayılmış ve savaşların başlıca nedeni olmuştur. Sanayi Devrimi'yle, makineleşen ve seri üretime geçen insan, tarımsal üretimin dışında üretim yapmaya başlamıştır. Bu dönemde ekonomik aktörler; insanın kol gücünü örnek alan makineler, bunların bulunduğu fabrikalar ve buralarda çalışanlar ve bunları yöneten sermaye sahipleridir. 1950'li yıllar ve devamında teknoloji alanında (özellikle bilgisayar) yaşanan gelişmeler de günümüzde ekonomik aracın bilgi olmasını sağlamıştır. Bu amaçla ve insan beynini örnek alarak üretilen bilgisayarlar, bu yeni devrin sembolü haline gelmiştir. Günümüzde Endüstri 4.0 ile yaşanan gelişmeler ise, tüm insanlığı olduğu gibi ekonomiyi de değişime zorlamaktadır. Sermaye, emek, hammadde gibi sınırlı kaynakları ve araçları olan Sanayi Devrindeki ekonomi tanımının yerine, günümüzde bilgiye ve insan beynine dayanan ekonomi tanımı yer almaktadır.

Ekonominin kökleri "istekler - olanaklar ikilemi" diye betimlenen eski bir insan sorununda yatar. İnsanların isteklerinde hemen hemen sınır yoktur. Bu istekleri doyuracak olanaklar ise sınırlıdır. İşte bu durumdan ekonomik sorun doğar. Çünkü toplumun sınırlı (kıt) kaynaklarının, yarışan istekler arasında, isteklerin en yüksek oranda doyumunu sağlar biçimde dağılması gerekir (Peterson, 1976, 2).

Ekonomi nedir? "Bir bilimdir". Astronomi, kimya, fizyoloji, coğrafya gibi bir bilim. İnsan davranışlarından yola çıktığı için, insanlık var oldukça, ekonomi için

çözülmesi gereken yeni sorunlar ortaya çıkacaktır. Örneğin 20-30 yıl önce kredi kartı yaygın olarak kullanılmıyordu. Kredi kartının var olması ve yaygınlaşması, birçok değişimi beraberinde getirmiştir. İnsanlığın gereksinimleri sürekli değişmektedir. Bu değişim, ekonomiyi var eden olgulardan biridir.

Ekonomiye ilişkin tanımlardan birkaçı aşağıda görülmektedir:

- Ekonomi (iktisat), gereksinimleri sonsuz olan insan ile bu gereksinimleri sağlamaya elverişli doğa arasındaki ilişkileri araştıran sosyal bir bilimdir.
- Ekonomi, bir toplumun elindeki kıt (sınırlı) kaynakları nasıl kullanacağına anlamasıdır. Eldeki kıt kaynaklar ile pekçok değerli (bedava olmayan) mal ve hizmetin nasıl ve ne kadar üretileceğinin ve nasıl dağıtılacağına çözümlemesidir.
- Ekonomi, insanların gereksinimlerini karşılamak için, üretim ve tüketim arasındaki dengenin sağlanmasına yönelik tüm çabalardır.

Ekonomi “plan” bilimidir. Çünkü rastgele üretim yapılamaz. Neyin, ne kadar, nerede, ne şekilde üretileceği, planlanmalıdır. “Dostlar alış-verişte görsün” şeklinde üretim yapılamaz.

Tüm ekonomilerin yanıtladığı üç soru vardır (her toplumun karar vermek zorunda olduğu üç konu):

- Neler üretilecek? (Hangi ürünler, hangi miktarda üretilecek?)
- Nasıl üretilecek? (Üretimde hangi teknikler ya da teknolojiler kullanılacak?)
- Kimler için üretilecek? (Ürünler nasıl paylaşılacak / neye göre dağıtılacak?)

Doğada bulunan kaynakların çoğu, doğada bulunduğu biçimde insanların gereksinimlerinin karşılanmasında kullanılamaz, belirli bir üretim süreci sonunda kullanılabilir. Ayrıca, bazı durumlarda insanların sahip oldukları kaynaklar, gerek miktar gerek çeşit olarak gereksinimlerini karşılamaya yetmezken; bazı durumlarda da insanlar gereksinimlerinden fazla kaynağa sahip olabilirler. Bu durum, kaynakların takas edilmesini zorunlu kılar. Bu bağlamda ekonomi, “insan gereksinimlerinin karşılanabilmesi için malların üretim ve değişimini içeren etkinliklerin incelenmesidir” (Özer, 2006, 3).

Gereksinimlerin sınırsız olmasına karşın, bu gereksinimleri doyuracak kaynakların sınırlı olması nedeniyle insanlar çeşitli seçeneklerden birini ya da birkaçını seçmek zorunda kalırlar. Bu nedenle ekonomi “seçim yapma (tercihte bulunma) bilimidir”. İşgücü, sermaye, bilgi gibi sınırlı kaynaklar ile lahana, sandalye, pantolon, gemi gibi sınırsız gereksinimlerin en uygun nasıl karşılanacağını ve